

ISSN 2181-7138

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2024

3/3-сан

**Ўзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды**

**Қарақалпақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы гуўалық берилген.**

Нөкис

3/3-сан 2024

июнь

Шөлкемлестириүшілер:

**Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириу Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы**

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Сафо МАТЧОН
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ	Шукурулло МАРДОНОВ
Сапардурды АБАЕВ	Камаладин МАТЯКУБОВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Арзы ПАЗЫЛОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Барлықбай ПРЕНОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Раъно ОРИПОВА
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Бахтиёр РАХИМОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Фуркат РАЖАБОВ
Интизар АБДИРИМОВА	Муқаддас РАХМАНОВА
Тўлқин АЛЛАЁРОВ	Светлана СМЕРНОВА (Москва, Россия)
Марифжон АХМЕДОВ	Дилшода САПАРБАЕВА
Умида БАҲАДИРОВА	Феруза САПАЕВА
Фархад БАБАШЕВ	Зайниддин САНАҚУЛОВ
Ботир БОЙМЕТОВ	Мухаббат САЛАЕВА
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Қаххор ТУРСУНОВ
Шахло БОТИРОВА	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ	Нурзода ТОШЕВА
Асқар ДЖУМАШЕВ	Қуанишбек ТУРЕКЕЕВ
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Тажибай УТЕБАЕВ
Алишер ЖУМАНОВ	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Холбой ИБРАГИМОВ	Амангелди КАМАЛОВ
Шохида ИСТАМОВА	Воҳид КАРАЕВ
Умида ИБРАГИМОВА	Гулмира ҚАРЛЫБАЕВА
Лола ИСРОИЛОВА	Ризамат ШОДИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз, Қазақстан)	Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Асқарбай НИЯЗОВ	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Сабит НУРЖАНОВ	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Захия НАРИМБЕТОВА	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Хушбоқ НОРБЎТАЕВ	Гулрухсор ЭРҒАШЕВА
Улфат МАҲКАМОВ	Гавхар ЭШЧАНОВА
	Қонысбай ЮСУПОВ

Ruzimova I.X. Bo'lajak o'qituvchilarda tadqiqot mavzularini shakllantirish usullari	388
Xolmurodova L.E., Saidova M.Q. Oliy ta'limda umumiy va noorganik kimyodagi moddalarning xossalari simmetrik ko'rinishlarda talabalarga turli xil zamonaviy metodik tamoyillarini shakllantirish	393
Абатов Ж.Б. Талаба - ёшларда танкидий фирклаш сифатларини ривожлантиришда анъанавий ва ривожланаётган таълим технологияларининг ўрни ва аҳамияти	399
Xanmuratova S.X., Xudayarova M.T. Atoqli otlarni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ahamiyati	404
Мадаминов З. Особенности развития у будущих педагогов потребительского отношения к виртуальности	413
Тургунов С.Т., Набиев Г.А. Роль образовательного менеджмента в глобальной экономике	418
Шахмурова Г.А., Халитова Р.А. Формирование генетической грамотности в непрерывном образовании	424
Ахмедова М.А. Педагогическое сопровождение профессионального самоопределения учащихся на разных ступенях общего образования	429
Alimjanova F.I. The adequacy in using games	432
Bekturganova Z.K. Problem-based learning based on the implementation of inter-subject connections of chemistry and biology	436

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХИЙЛИҚ ТИЙКАРЛАРИ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Карлибаев М.А. Абдурасул охун мадрасаси ҳақида	440
Babadjanova N. X., Ergasheva R.T. Qadimiy yodnomalarda mifologik tafakkur va mifologik obrazlar	447
Ozodova O'D. Tarix ta'limida mahalliy tarixning ahamiyati: Toshkent viloyati Parkent tumani misolida	452
Ходжаева Д.Ю. Жадиличилик ҳаракати намояндаларининг ахлоқий қарашлари ва унинг ёшлар тарбиясидаги ўрни	457
Maxmanazarova S.Sh. Taekvandoning kelib chiqish tarixi	463
Islamova D.B. Ota-ona qaramog'isiz qolgan kichik va katta yoshdagi o'smirlar shaxs usuliyatlarining psixologik tavsifi	465
Курбанова Д.А. Из истории развития тестирования	474

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Бижанов А.К. Техникалық билим бағдарларын оқытыўда механизмлер ҳәм манипуляторларды моделлестириў арқалы қолланыў	479
Калилаев А.Ж. Мактабда физика фанини ўқитишнинг аҳамияти	484
Kodirov I.N. Korxonalar bilan o'zaro hamkorlikda muqobil energetik kadrlar tayyorlashda dual ta'lim tizimining o'rni	491
Soyibnazarov A.I. Fizikani o'qitishning zamonaviy ta'lim texnologiyalari va metodlari	499
Kalimbetov K.I., Adilbaeva M.O., Ómirbaeva D.A. Qat'iy mas bo'lgan ma'lumotlarning ko'pligi sharoitida o'qitish va baholashda qarorlar qabul qilish	507
Musayev A. Sh. Nerv sistemasining anatomiyasi va fiziologiyasi	513
Ergashev Sh.N. Raqamlashtirilgan ta'lim sharoitida matematik va dasturiy vositalar imkoniyatlaridan foydalanish	518
Abdusamatova G.Z. Zamonaviy web texnologiyalardan foydalanish	523
Rasuleva M.R. Ommaviy axborot vositalarining talabalar hayotidagi ta'siri hamda axborot xurujlari	529
Xodjayeva M. S., Aliyeva N. Sun'iy intellekt tizimlari va raqamli texnologiyalarning ta'lim sohasida qo'llanilishi	535
Sodikova N. I., Xashimxodjaeva M.Dj. Raqamli iqtisodiyot texnologiyalari va elektron tijoratning rivojlanish tamoyillari	541

FIZIKANI O'QITISHNING ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI VA METODLARI

Soyibnazarov A.I.

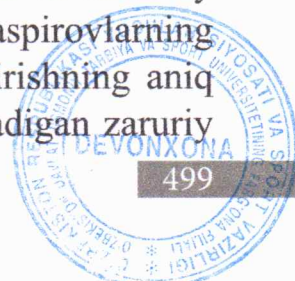
*O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti
Farg'ona filiali dotsenti*

Tayanch so'zlar: texnologiya, zamonaviy, pedagogik, psixologiya, interfaol metodlar, umumpedagogik.

Ключевые слова: технология, современная, педагогическая, психология, интерактивные методы, общая педагогика.

Key words: technology, modern, pedagogical, psychology, interactive methods, general pedagogy.

Kirish. Umumiy ma'noda metodika tushunchasi ma'lum bir ishni bajarish uchun zarur bo'ladigan metod va usullar yig'indisidir. Ko'pgina izohli lug'atlarda ham qat'iy ketma-ketlikka (algoritmik xarakterga), ilgari o'rnatilgan reja (qoida), tizimga aniq rioya qilish bo'lib, biror bir ishni maqsadga muvofiq o'tkazish metodlari, yo'llari majmuasini ifoda etishi ko'rsatib o'tilgan. "Metodika" tushunchasiga berilgan xilma-xil ta'riflarga tayangan holda quyidagi umumlashmalarga kelish mumkin: 1) metodika – bu o'qituvchi ishini tashkil etishning shakl, metod va vositalari; 2) ma'lum bir faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan metod va usullar yig'indisi; 3) bilim, ko'nikma va malakalarni egallash jarayonini maqsadga yo'naltirilgan tarzda tashkil etish, rejali va tizimli amalga oshirishga yordam beruvchi usullar yig'indisi. Metodika tushunchasi turli fanlarni o'qitish bilan ham bog'liklikda qo'llanilib, ma'lum sohani o'qitish jarayoni, mazmuni, qonuniyatlari, tamoyillari, shakl, metod va vositalari yig'indisini o'zida ifoda etadi. Pedagog olim A.M.Stolyarenkoning fikricha, O'quv fanlarini o'qitish metodikasi metodika ma'lum bir pedagogik vazifalarni hal etish bilan bog'liq metod, metodik usullar, vosita va tashkiliy chora-tadbirlar majmuidir. G.M.Kodjaspirova, A.Yu.Kodjaspirovlarning fikricha, O'qitish metodikasi pedagogik faoliyatni amalga oshirishning aniq usullari, uslublari va texnikasidir. O'qitish metodikasiga qo'yiladigan zaruriy

talablarga quyidagilar kiradi: 1) hayot bilan uyg'unlik; 2) qayta ishlab chiqishga yo'nalganlik; 3) aniqlik; 4) rejalashtirilgan harakat maqsad va vazifalariga moslik; 5) asoslanganlik; 6) natijaviylik. Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirib aytganda, o'qitish metodikasi o'zida: ta'limning maqsad va vazifalarini ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi, tashkiliy; ta'limning qonuniyat va tamoyillarini; ta'lim mazmunini; ta'limni tashkil etishning asosiy va yordamchi shakllarini; ta'limning umumiy va xususiy metodlarini; o'quv vositalari; o'qitish natijasini aks ettiradi. Ana shu asosdan kelib chiqqan holda, quyida o'qitish metodikasi mohiyatini yoritib beruvchi asosiy tushunchalarga izoh berib o'tamiz:

1) o'rgatish o'qitish maqsadini amalga oshirish bo'yicha pedagogning tartiblangan faoliyati;

2) o'rganish – anglash, mashq qilish, va egallangan tajribalar asosida xulqatvor va faoliyatning yangi shakllarini egallash jarayoni, oldin egallanganlari o'zgaradi;

3) o'qitish – qo'yilgan maqsadga erishishga yo'naltirilgan pedagog bilan o'quvchilarning tartiblangan o'zaro harakati;

4) ta'lim – o'qitish jarayonida egallanadigan bilim, ko'nikma, malakalar, fikrlash usullari tizimi;

5) bilim – ma'lum bir fanni nazariy o'zlashtirishni aks ettiradigan inson g'oyalari yig'indisi;

6) ko'nikma – egallangan bilimlarning aniq xatti-harakatdagi ifodasi, o'zlashtirilgan bilimlarni amaliyotga qo'llash usullarini egallash;

7) malaka – avtomatlashgan, biror bir uchul bilan bexato bajarish, ko'nikmaning takomillashgan darajasi;

8) maqsad – o'qitishning nimaga qaratilganligi, uning kuchlari kelgusida qay yo'sinda safarbar etilishi;

9) mazmun – o'qitish jarayonida egallanishi lozim bo'lgan ilmiy bilim, amaliy ko'nikma va malakalar, faoliyat, fikrlash usullari tizimi;

10) tashkil etish – qo'yilgan maqsadni yaxshi amalga oshirish uchun unga zaruriy shaklni taqdim etadigan, aniq mezonlar bo'yicha tartiblangan didaktik jarayon;

11) shakl – o'quv jarayonining tashqi ifodasi, uning ichki mohiyati, mantig'i, mazmuni uchun qobiq;

12) metod o'qitishning maqsad va vazifalariga erishish (amalga oshirish) yo'li;

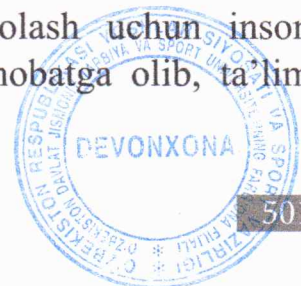
13) vosita o'quv jarayonining predmetli qo'llab-quvvatlanishi, yangi materialni o'zlashtirish jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar tomonidan foydalaniladigan ob'ekt;

14) natija – o‘quv jarayonining so‘nggi mahsuli, belgilangan maqsadlarning amalga oshganlik darajasi.

Ilm-fan va ishlab chiqarishning jadal rivojlanishi jamiyatni iqtisodiy tapaqqiy ettirish bilan bir qatopda ijtimoiy munosabatlar mazmunida ham tub o‘zgapishlapning po‘y berishiga zamin yapatmoqda. Shuningdek, iqtisodiy sohada bo‘lgani singari ijtimoiy, shu jumladan, ta’lim sohasida ham texnologik yondashuvni tatbiq etishga katta ahamiyat qaratilmoqda. Texnologiya yunoncha so‘z bo‘lib, -techne – mahopat, san’at va -logos tushyncha, ta’limot, fan ma’nosini anglatadi. Ta’lim texnologiyasi ibopasining ma’nosi – (inglizcha -An educational technology) ta’lim japayonini yuksak mahopat bilan san’at dapajacida tashkil etish to‘g‘pisida ma’lumot bepyvchi fan, ta’limot demakdir. Ayni vaqtda mazkyp tushunchaning ta’rifi hamda yning mohiyati bopasida yagona g‘oya mavjyd emas. By nazapiya mohiyatining yopitilishiga nicbatan typli yondashyvlap mavjyd. Pedagogik texnologiya – bu ta’lim shakllarini jadallashtirish vazifasini ko‘zlagan o‘qitish va bilimlarni o‘zlashtirishning barcha jarayonlarini texnika va inson omillarida va ularning birgalikdagi harakatlari vositasida yaratish, tatbiq etish va belgilashning izchil metodidir (YuNESKO).

Adabiyotlar va metodlar tahlili: Pedagogik texnologiya pedagogik maqsadlarga erishishda foydalaniladigan shaxsiy imkoniyatlar, jihozlar va metodologik vositalarda amalda bo‘lishning tizimli yig‘indisi va tartibini bildiradi (M.V.Klarin). Pedagogik texnologiya o‘zida turli mualliflar (manbalar) ning barcha ta’riflari mazmunini qamrab olgan mazmuniy umumlashma hisoblanadi (G.K. Selevko). Pedagogik texnologiya psixologik va pedagogik o‘gitlar yig‘indisi bo‘lib, shakllar, metodlar, usullar, o‘qitish yo‘llari, tarbiyaviy vositalarning maxsus to‘plamidir. Ayni zamonda u pedagogik jarayonning tashkiliy-metodik omilini ham bildiradi (B.T.Lixachev). Pedagogik texnologiya o‘quv jarayonini amalga oshirishning mazmuniy texnikasi (V.P.Bespalko). -Pedagogik texnologiya rejalashtirilgan o‘qitish natijalariga erishish jarayoni tavsifi (I.P. Volkov). Texnologiya ishlov berish, holatni o‘zgartirish san’ati, mahorati, malakasi va metodlar yig‘indisi (V.M.Shepel). Pedagogik texnologiya o‘qyv jarayonini texnologiyalashtirib, uning qayta tiklanuvchanligini hamda pedagogik japayon bapqapopligini oshipib, by japayon ishtipokchicining sub’ektiv xysusiyatlaridan uni ozod qiladi. (V.M.Manaxov). Pedagogik texnologiya tizimli, texnologik yondashuvlar asosida ta’lim shakllarini qulaylashtirish, natijasini kafolatlash va ob’ektiv baholash uchun inson calohiyati hamda texnik vositalarning o‘zaro ta’sirini inobatga olib, ta’lim

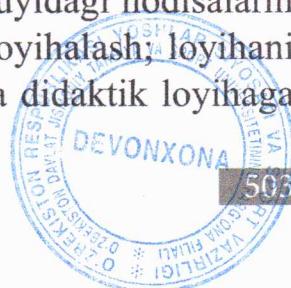
maqsadlarini oydinlashtirib, o'qitish va bilim o'zlashtirish jarayonlarida qo'llanadigan usul va metodlar majmuidir. (M.O.Ochilov)

Natijalar va muhokamalar: Pedagogik texnologiya bu o'qituvchi (tarbiyachi) tomonidan o'qitish (tarbiya) vositalari yordamida o'quvchilarga ta'sir ko'rsatish va bu faoliyat mahsuli sifatida ularda oldindan belgilab olingan shaxs sifatlarini shakllantirish jarayoni (N.Saidaxmedov). Pedagogik texnologiya bu muayyan loyiha asosida tashkil etiladigan, aniq maqsadga yo'naltirilgan hamda ushbu maqsadning natijalanishini kafolatlovchi pedagogik faoliyat jarayonining mazmynidip (O'.Q.Tolipov). Yuqorida keltirib o'tilgan fikrlardan kelib chiqqan holda aytish mumkinki, pedagogik texnologiyaning ahamiyati avval o'zlashtirilgan nazariy bilimlar bilan yangi o'zlashtiriladigan bilimlar o'rtasida mustahkam bog'lanishlarining yuzaga kelishi bilan belgilanadi. Mazkur jarayonda quyidagi qoidalarga amal qilish talab etiladi: teng qiymatli (ekvivalent) amaliyot qoidasi: ta'lim oluvchilarning ta'lim jarayonidagi xatti-harakatlari test o'tkazish yoki imtihon davrida ta'lim oluvchi tomonidan tashkil etilishi kutiladigan xatti-harakatlarga to'la mos keladi; o'xshash amaliyot qoidasi: ta'lim oluvchilar sodir etilishi kutilayotgan xatti-harakatlarini tashkil etish majburiyatiga ega bo'lmay, balki mohiyatan shunday bo'lgan sharoitlarda mashq qilish imkoniga ega bo'ladilar; natijalarni aniqlash qoidasi: ta'lim oluvchiga uning har bir xatti-harakatining mazmunini baholash natijalari bo'yicha ma'lumot berish, mazkur shartga aksariyat hollarda joriy nazoratni tashkil qilish jarayonida rioya etiladi; qaytatirish qoidasi: o'quvchining maqbul xatti-harakatlarini qaytatirib berish, pedagogik faoliyat jarayonida o'quvchi tomonidan sodir etilgan salbiy xatti-harakatlar ushun unga tanbeh berilmaydi, balki ularni bartaraf etish istagini yuzaga keltiruvchi amaliy ko'rsatma beriladi. Masalan, yana bir marta urinib ko'p, yanada chuqurroq o'ylab ko'p, masalani hal etishning yanada osonroq yo'li bor, uni topishga urinib ko'p va hokozolar. Ta'lim amaliyotida pedagogik texnologiya tushunchasi uch darajada qo'llaniladi: Umumpedagogik (makro) daraja. Mazkur darajaga muvofiq keladigan texnologiyalar yaxlit pedagogik jarayonga tegishli bo'lib, ta'lim tizimining barcha turlarida qo'llash imkonini beradi. Xususiy-metodik (mezo) daraja. Ushbu daraja o'zida ma'lum bir o'quv fani, alohida ta'lim oluvchilar guruhi, ma'lum ixtisoslikka mansub pedagoglarga yo'nalganlikni aks ettiradi. Lokal daraja (mikro). Mazkur darajaga tegishli texnologiyalar o'quv tarbiya jarayonining alohida tarkibiy qismi, alohida shaxs sifatlarini shakllantirish, maxsus o'quv ko'nikma va malakalarini tarkib toptirishga xizmat qiladi. Metodika va texnologiya tushunchalari tahlili asosida xulosa qilish mumkinki, mazkur tushunchalar o'zaro aloqadorlik

va umumiylikka ega bo'lishi bilan birga ayrim o'ziga xosliklar bilan ham tavsiflanadi.

Ma'lumki, so'nggi yillarda ta'lim-tarbiyaga texnologik yondashuvning keng miqyosda tatbiq etilishi pedagogikaning alohida sohasi hisoblangan metodika bilan texnologiya tushunchalarining mohiyatini aniqlashtirib olishga alohida ehtiyoj sezilmoqda. Chunki, aksariyat hollarda mazkur tushunchalarning mohiyatini aniq farqlay olmaslik natijasida ularning birini ikkinchisidan ustun qo'yish, yoxud ularning o'rnini almashtirgan holda qo'llanilishi ko'zga tashlanmoqda. Albatta, "metodika" va "texnologiya" tushunchalari mohiyatini tushuntirishda aniq chegara qo'yish bir oz murakkab masala. Biroq ularning o'ziga xosliklarini tahlil etish, ayrim farqli jihatlarni ajratib ko'rsatishga imkon beradi. Metodika – bu xususiy didaktika, ya'ni biror bir fanni o'qitish nazariyasi. O'zaro ta'sir etishning turli shakllarini o'rganish asosida biror fanni o'qitish va o'rganish yo'llarini o'quv fani metodikasi ishlab chiqadi va ta'lim oluvchilarga ta'sir etishning aniq tizimini o'qituvchilarga taklif etadi. Bu tizimlar DTS, o'quv dasturi va darsliklarda ochib beriluvchi ta'lim mazmunid o'z aksini topadi hamda ta'lim metodlari, shakllari va vositalari orqali amalga oshadi. O'quv fani metodikasi didaktika bilan mustahkam bog'langan va uning umumiy qoidalariga tayanadi. Tarbiya tamoyillariga asoslanib esa, metodika o'quv fani maqsadi, uning ta'limoluvchi shaxsini rivojlanishidagi ahamiyatini ochib beradi. Didaktika turli ta'lim muassalarida xilma-xil o'quv fanlarini amalga oshiriladigan o'quv jarayonining umumiy qonuniyatlarini aks ettiradi. Tabiiyki, har bir o'quv fani o'ziga xos xususiyatlari, qonuniyatlariga ega, o'zining alohida metodlari va ta'limni tashkil etish shakllarini talab etadi. Mazkur masalalar bilan xususiy metodika, yoki alohida o'quv fanlarini o'qitish metodikasi (tarix, matematika, pedagogika, psixologiya va boshqalar) shug'ullanadi. Ta'limni texnologiyalashtirish – bu o'qitish jarayoniga texnologik yondashish asosida ta'lim maqsadlariga erishishning eng maqbul yo'llari va samarali vositalarni tadqiq qiluvchi va qonuniyatlarni ochib beruvchi pedagogik yo'nalishdir. Ta'limga texnologik yondashish – bu ma'lumot va ta'lim mazmunini atroflicha tahlil qilish yo'li bilan o'quv-tarbiya jarayonining umumiy, xususiy maqsadlarini tahlil qilish, o'qituvchi va o'quvchi maqsadlarining uchrashgan nuqtalarida (o'qitish maqsadi, o'qish maqsadi) ta'limning didaktik maqsadini belgilash asosida ta'limni loyihalash va amalga oshirish yo'llari bilan mo'ljaldagi etalonga erishishdir. Umuman, ta'lim texnologiyasi haqida gap ketganda o'zaro daxldor quyidagi hodisalarni bir-biridan farqlashga ehtiyoj tug'iladi: ta'limni didaktik loyihalash; loyihani amalga oshirish; ta'limning joriy va oraliq natijasiga ko'ra didaktik loyihaga

tuzatish va o'zgartirishlar kiritish; ta'limni takrorlash va yakuniy nazoratdan iborat. Bu hodisalarning birinchi va ikkinchisi an'anaviy ta'lim tajribasida ham uchraydi. Ta'lim texnologiyasining an'anaviy ta'lim tizimidan farqi shundaki, ta'lim natijasi va uning etalon darajasida bo'lishi doimo o'qituvchi hamda o'quvchining diqqat markazida turadi. O'qituvchi ta'lim natijasini tez-tez tekshirib, o'quvchilarni o'zlari erishgan yutuqlardan ogoh qilib turadi va o'quvchilar o'zlari erishgan yutuq va kamchiliklarni anglab, yutuqlarini yanada ko'paytirishga, kamchiliklarini esa bartaraf etishga harakat qiladi. O'quvchilar ta'limning zaruriyligini, ular ta'lim jarayonining haqiqiy sub'ektiga aylangan paytida sezishadi.

So'nggi vaqtlarda texnologiya tushunchasini metodikadan ustun qo'yishga urinishlar yuzaga kelmoqda. Aslida metodika tushunchasi texnologiyadan yuqori turadi. Chunki metodika bu metatexnologiya. Agar mazkur tushunchani o'quv jarayoniga tatbiq etadigan bo'lsak, o'quv jarayoni, maqsadi, vazifalari, mazmuni, shakl, metod va vositalarini belgilashga doir umumiy talablar mavjud. Har bir o'quv mashg'ulotini amalga oshirish ma'lum belgilangan algoritmik ketma-ketlikka asoslanadi. Metodika ana shu algoritmik ketmaketlikning umumiy va xususiy qoidalariga asoslanishni talab etadi. O'qituvchi o'quv maqsadi bilan bog'liqlikda mashg'ulotni o'tkazish texnologiyasini erkin tanlashi mumkin. Aniqroq aytganda, har bir mashg'ulotda kutiladigan natijaga mos holda o'quv bosqichlarini alohida-alohida loyihalash, har bir bosqichda qo'llaniladigan shakl, metod va vositalarni tanlab olish imkoniyati yuzaga keladi. Ayrim holatda metodika va texnologiya tushunchasini farqlashda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini asos qilib ko'rsatishga harakat qilinadi. Ya'ni metodikada o'qituvchining dars jarayonidagi faoliyati yoritib berilsa, texnologiyada o'quvchilarning o'quv harakatlari oydinlashtiriladi, degan mulohaza bayon qilinadi. Biroq bunday yondashuvni ma'qullab bo'lmaydi. Metodika ham, texnologiya ham o'qituvchi-o'quvchi faoliyatini yaxlitlikda tashxis etadi. Texnologiya metodikadan farqli ravishda har bir bosqichda o'qituvchi-o'quvchi faoliyati mazmunini alohida-alohida oydinlashtiradi. Har bir bosqichda erishilgan natijalarni tashxis etib, o'z vaqtida korrektsiyalash imkonini beradi. Ana shu jihat ta'limga texnologik yondashuvning eng asosiy xarakterli tomonidir. Metodika va texnologiya tushunchalarining bahs doirasi bilan ham bog'liqlikda ayrim farqli jihatlarni ajratib ko'rsatish mumkin. Jumladan, metodik tizim Qanday o'qitish?, Nima uchun o'qitish?, Nimaga o'rgatish? kabi savollarga javob izlaydi, texnologiya esa, Qanday tarzda samarali o'qitishga erishish mumkin? degan savolni markazga qo'yadi. Metodika o'quv jarayoninin qanday tarzda tashkil etish lozimligini nazarda tutsa, texnologiya

qay yo'sinda o'quv jarayonini eng qulay, maqbul tarzda amalga oshirishga diqqat-e'tiborni qaratadi. Real ta'lim amaliyotida e'tibor qaratish lozim bo'lgan yana bir muhim masala metod va texnologiya tushunchalarini bir xil mazmunda qo'llanilayotganidir. Bu borada faqat amaliyotchi pedagoglarni aybdor deyish ham o'rinli emas. Sababi pedagogik texnologiyaga doir adabiyotlarda metod tushunchasining o'rniga texnologiya so'zini qo'yib ishlatilish holati juda ko'p uchraydi. Metod maqsadga erishish yo'li sifatida yaxlit ta'lim jarayonining alohida elementi hisoblanadi. Agar interfaol metodlarni texnologiya so'zi bilan ifoda etayotgan mutaxassislar ularni qo'llash bosqichma-bosqich amalga oshirilishini nazarda tutib, shunday yondashuvga asoslanayotgan bo'lsalar bunday nazariy-metodologik asos didaktik nuqtai nazardan mutlaqo xato. Chunki, texnologik jarayon ikki loyihalash va rejalashtirish bosqichlaridan tashkil topadi. Ta'lim loyihasi ma'lumot mazmunini davlat standartlari talablari asosida tahlil etishdan boshlanadi. Tahlil ma'lumot mazmuni elementlari (bilim, ko'nikma va malakalar, ijodiy faoliyat tajribasi, munosabatlar) dasturlarda qanday berilganligi, darsliklarda qanday aks ettirilganligiga qaratiladi. Keyin ta'lim mazmuni o'rganiladi, u yoki bu mavzuni o'rganishdan ko'zda tutilgan maqsad, ta'limning didaktik maqsadi, o'qituvchi va o'quvchilar maqsadi, maqsadlarni amalga oshirish va hisobga olish varaqalari, beriladigan uy ishlari miqdori, mavzular bo'yicha o'tkaziladigan test savollari, reyting nazorati bosqichlari, etalon darajasida o'zlashtirish shakl, metod va vositalari oldindan belgilab qo'yiladi.

Xulosa. Bu ishlarning barchasi ta'lim modelini yaratishga olib keladi. Rejalashtirish mashg'ulot bosqichlarini loyihalash, har bir bosqichda professor-o'qituvchi va o'quvchilar faoliyatini oydinlashtirish, qadamlar ketma-ketligini aniqlashtirishni talab etadi. Natijada mashg'ulotning texnologik xaritasi yaratiladi. Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirib aytganda, ta'lim texnologiyasi o'qitish metodikasi asosida qurilib, uning qonuniyatlari, tamoyillari, shakl, metod va vositalariga asoslangan holda, kutiladigan natijalarga asoslangan holda o'qitish jarayonining har bir bosqichini alohida-alohida loyihalash, loyihaga muvofiq o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini aniq belgilangan ketma-ketlikda amalga oshirishning samarali texnikasidir.

Adabiyotlar:

1. Ospennikova E.V. Umumta'lim maktablarida fizikani o'qitishda AKTdan foydalanish: Uslubiy qo'llanma / E.V. Ospennikova . – M.: Binom. Bilimlar laboratoriyasi, 2011. – 655 b. (<http://www.lbz.ru/books/264/5107/>).

2. Smirnov, A.V. Fizika o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanish metodikasi [Matn]: darslik. talabalar uchun yordam yuqori _ ped . ta'lim muassasalari / A.V. Smirnov - M.: "Akademiya" nashriyot markazi, 2008. - 240.

3. Maktabda fizika o'qitish nazariyasi va metodikasi. Umumiy savollar [Matn]: darslik. oliy ta'lim talabalari uchun qo'llanma . ped . darslik muassasalar / S.E. Kamenetskiy , N.S. Purisheva , N.E. Vazhevskaya [va boshqalar]; tomonidan tahrirlangan S.E. Kamenetskiy , N.S. Purisheva . - M.: Akademiya, 2000. - 368 b.

4. Serikov V.V. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim: hodisa, tushunchalar, texnologiyalar: Monograph.yu - Volgograd: Peremena, 2000.

5. Lukyanova M.I. Shaxsga yo'naltirilgan darsni tashkil etishning nazariy va uslubiy asoslari // Bosh o'qituvchi. Zamonaviy maktabni boshqarish. - 2006. - 2-son.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada fizika fanini o'qitishning zamonaviy ta'lim texnologiyalari va metodlari, fizikani o'qitishning zamonaviy ta'lim texnologiyalari hamda metodlari, zamonaviy sharoitda yaxlit pedagogik jarayon, uning alohida tarkibiy qismlari, pedagogik faoliyatni amalga oshirish bilan bog'liqlikda metodika va texnologiya tushunchalari xususida fikr yuritiladi.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматриваются современные образовательные технологии и методы обучения физике, современные образовательные технологии и методы обучения физике, интегрированный педагогический процесс в современных условиях, его отдельные компоненты, методика в связи с осуществлением педагогической деятельности и концепции технологии.

SUMMARY

In this article, modern educational technologies and methods of teaching physics, modern educational technologies and methods of teaching physics, integrated pedagogical process in modern conditions, its separate components, methodology in connection with the implementation of pedagogical activities and concepts of technology are discussed.

ISSN 2181-7138

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеу институтының Ж. Орынбаев атындағы Қарақалпақстан филиалы

«МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ»

№ 3/3

Нөкис — 2024

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов, С. Нуржанов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов

Компьютерде таярлаған:

П. Реймбаев, З. Ниязымбетова

Мәңзил: Нөкис қаласы, Ерназар Алакөз көшеси №54

Тел.: +998 61 224-23-00, +998 61 224-01-34

e-mail: *uzniipnkkf@mail.uz,*

mugallim-pednauk@mail.uz

www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

www.KRTEACH.UZ

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзіндилер «Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледі. Мақалада келтирилген мағлұматларға автор жуўапкер.

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 30.06.2024. Форматы 70x100^{1/8}

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шәртли б.т. 31. Нашр. т. Нұсқасы _____ Буйыртпа №

